

Osiguranje od elementarnih nepogoda u francuskom pravu

UDK: 551.515.9:368(44)

Primljeno: 23. 7. 2014.

Prihvaćeno: 25. 7. 2014.

Naučni rad – kratko saopštenje

Apstrakt

U radu se analiziraju pravni aspekti francuskog sistema osiguranja od elementarnih nepogoda organizovanog kroz četiri nivoa pokrivanja. Detaljna pažnja posvećena je sistemu pokrivanja šteta usled elementarnih nepogoda iz Zakonika o osiguranju, posebno o osiguranim rizicima i imovini, uslovima osiguranja, sankcijama za kršenje zakona, osiguranim štetama, definiciji elementarne nepogode i aktiviranju pokrića, određivanju i iskazivanju premije za rizike od elementarnih nepogoda i reosiguranju elementarnih nepogoda preko Centralne kase reosiguranja. Autor je u obradi teme koristio normativni metod, kao i indukciju i dedukciju.

Autor zaključuje da je koncipiranim sistemom finansijske zaštite od elementarnih nepogoda u Francuskoj, postignuta adekvatna, iako ne i potpuna, zaštita imovine francuskih državljana, ali i kontrola određivanja premije i distribucije finansijske zaštite.

Ključne reči: elementarne nepogode, rizici, štete, premija, osiguranje, reosiguranje

1. UVOD

Francuska je jedna od retkih država koja svojim građanima pruža prilično visok nivo finansijske zaštite u slučaju štete usled elementarnih nepogoda. Finansijska nadoknada takvih šteta garantuje se kombinacijom pokrivanja rizika od elementarnih nepogoda kroz obavezno osiguranje u polisama osiguranja od požara i polisama kaska motornih vozila i tri fonda koji, budući da se međusobno dopunjuju, pokrivaju sve vrste šteta, bez obzira da li su prouzrokovane osigurljivim ili neosigurljivim rizikom. To su:

- Štete koje nastanu iz osigurljivih elementarnih nepogoda (oluje, grād, težina snega, mraz) pokrivene su privatnim osiguranjem, bez obzira da li je zaključenje

* Univerzitet Privredna akademija, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad, e-mail: nsbob@sezampro.rs.

ugovora dobrovoljno ili obavezno i bez obzira na to da li je bilo koji od prirodnih rizika pomenut u polisi i uslovima osiguranja.

- Štete prouzrokovane na neobranim usevima, drugim obradivim površinama, zemljištu i stoci na otvorenom pokrivene su polisama osiguranja koje pokrivaju štete usled grâda i polisama kombinovanog osiguranja useva ili, u slučaju nepostojanja osiguranja, pokrivaju se iz Nacionalnog fonda za upravljanje poljoprivrednim rizicima (*Fonds National de Gestion des Risques en Agriculture – FNGRA*) koji pokriva neosigurljive štete koje pretrpe poljoprivrednici a koje su priznate odlukom Ministarstva poljoprivrede.

- Fond za sprečavanje velikih rizika od elementarnih nepogoda (*Fonds de Prévention des Risques Naturels Majeurs – FPRNM*) pruža nadoknadu u slučaju ozbiljne pretnje klizanja zemljišta, lavine ili velike poplave u kom slučaju država ekspropiše zemljište i imovinu na njoj.

- Sve druge štete čiji uzroci spadaju u neosigurljive elementarne nepogode pokrivene su sistemom nadoknade elementarnih nepogoda uvedenim Zakonom od 13. jula 1982. godine (poznat pod nazivom: *Régime Cat Nat* – prim. aut.)

Francuska društva za osiguranje su počev od pedesetih godina XX veka počela da pružaju osiguravajuće pokriće od rizika oluje i grâda na krovovima građevinskih objekata, da bi početkom osamdesetih godina XX veka proširila pokriće elementarnih nepogoda i na težinu snega na krovu, a kod osiguranja industrije i na rizik vulkanske erupcije. Pokriće za ostale elementarne nepogode, francuska društva za osiguranje su odbijala da pruže.

Posle niza velikih poplava krajem 1981. godine, posebno u dolini Saône, francuska skupština izglasala je Zakon od 13. jula 1982. godine kojim je uveden novi sistem nadoknade šteta usled elementarnih nepogoda počev od 14. avgusta 1982. godine (Magnan, 1995, 474), a koji je postao sastavni deo Zakonika o osiguranju. Ovaj zakon se primenjuje na imovinu koja se nalazi na bilo kojem od četiri prekomorska departmana (*De-*

partements d'Outre-Mer: Guadelope, Martinique, Guyane, Le Reunion), a ne primenjuje se na imovinu koja se nalazi na nekoj od prekomorskih teritorija (*Territoires d'Outre-Mer: Collectivité Territoriale de St Pierre & Miquelon, Collectivité de Mayotte, Polynésie Française, Nouvelle Calédonie, Wallis & Futuna, Terres australes & antarctiques françaises*) i u Monaku (*Monaco*).

U daljim izlaganjima analiziraćemo sistem pokrivanja štete usled elementarnih nepogoda iz Zakonika o osiguranju, Glava V: Osiguranje elementarnih nepogoda, čl. L125-1–L125-6, ali svrstan u posebna poglavlja o osiguranim rizicima i imovini, o uslovima osiguranja, o sankcijama za kršenje zakona, o osiguranim štetama, o definiciji elementarne nepogode i aktiviranju pokrića, o određivanju i iskazivanju premije za rizike od elementarnih nepogoda i o reosiguranju nepogoda preko državnog reosiguravača *Caisse Centrale de Réassurance*.

2. OSIGURANI RIZICI I IMOVINA

Prema relevantnoj odredbi Zakonika o osiguranju, ugovore o osiguranju koje zaključi fizičko ili pravno lice, izuzev državnih organa i institucija, radi pokrića šteta usled požara ili bilo koje druge vrste šteta na imovini koja se nalazi na teritoriji Francuske, kao i štete na motornim vozilima (kasko – prim. aut.), osiguranik je ovlašćen na postavljanje odštetnog zahteva prema osiguravaču za štetne posledice elementarnih nepogoda i sleganja tla usled podzemnih šupljina ili procepa na imovini koja je osigurana ugovorom o osiguranju. Posle stupanja na snagu odgovarajuće odredbe, francuska društva za osiguranje bila su dužna da, pored onih koje su već osiguravali, pokrivaju i rizike poplava, sleganja i klizanja tla, suše, lavine, zemljotresa i plime. Praktično, reč je o dobrovoljnim vrstama osiguranja, ali u kojima ako je ugovor o osiguranju zaključen, osiguravač ima obavezu da pokriva rizike elementarnih nepogoda.

Imajući u vidu da podzemne šupljine mogu nastati dejstvom prirodnih procesa ili ljudskim aktivnostima, iz pokrića su isključene štete nastale dejstvom ljudskog faktora ili zbog tekuće eksploatacije rudnika.

Dalje, ako je ugovarač osiguranja ugovorio pokriće izgubljene dobiti u sklopu svoje trgovačke ili proizvodne delatnosti, ta polisa osiguranja, takođe, pokriva izgubljenu dobit i usled nastupanja elementarne nepogode.

Ipak, ako je zaključeno osiguranje imovine od požara, pokriće ne važi za zemljište, puteve i ostale objekte i imovinu koja je, u skladu sa uslovima osiguranja, uobičajeno isključena iz predmetnog osiguranja (takođe je izuzeta i iz pokrića prema Zakoniku o osiguranju). Imovina koja je osigurana preko Nacionalnog fonda za upravljanje poljoprivrednim rizicima, kao što su neo-

brani usevi, obrađene površine, zemljište i životinje na otvorenom prostoru (čl. L125–5, st. 1) itd., takođe, nije pokrivena sistemom ustanovljenim Zakonikom o osiguranju. Isključenje važi i za osiguranje kaska avijacije, pomorskih, jezerskih i rečnih plovila i robe u prevozu (čl. L125–5, st. 2), kao i za obavezno osiguranje od odgovornosti izvođača građevinskih radova, prodavaca ili njihovih zastupnika, proizvođača ili građevinskih inženjera (čl. L125–5, st. 2 u vezi sa čl. L242–1).

Ako je građevinski objekat izgrađen na zemljištu na kojem je gradnja zabranjena planom o sprečavanju predvidivih elementarnih rizika u vezi sa organizacijom službi hitne vatrogasne i zdravstvene pomoći, zaštite šuma od požara i prevencije velikih rizika, ne postoji obaveza osiguravača da nadoknađuju štetu i na toj imovini, izuzev ako je ta imovina i delatnost obavljena pre usvajanja navedenog plana. Međutim, osiguravači mogu, izuzetno, odstupiti od prethodno navedenog izuzetka iz pokrića na osnovu odobrenja Centralne tarifne agencije.

Iako ne postoji nijedan spisak elementarnih rizika jer je pokriće, praktično, „od svih elementarnih rizika”, možemo reći da su sledeći rizici obuhvaćeni pokrićem:

- poplava (po površini, protok, visoka voda),
- protok blata,
- zemljotres,
- kretanje tla (uključujući različita kretanja tla zbog suše),
- sleganje tla usled podzemnih šupljina i procepa (izuzev rudnika),
- plima,
- lavina,
- ciklonski vetrovi (prosek više od 145 km/h tokom 10 minuta ili udari vetra od 215 km/h) u prekomorskim departmanima i regionima (*collectivités*). Oluje (koje nisu orkani ili cikloni), kao i šumski požari, spadaju u osigurljive rizike, pa je njihovo pokriće *de facto* obuhvaćeno privatnim osiguranjem domaćinstava, zbog čega ono nije regulisano kao rizik koji se pokriva sistemom zaštite od rizika od elementarnih nepogoda na nacionalnom nivou (Grislain-Létrémy, 2013, 7).

Ipak, treba imati u vidu da prethodno navedeni spisak rizika od elementarnih nepogoda nije „propisan” i moguće je da se jave i neki drugi rizici od elementarnih nepogoda, kao što su vulkanske erupcije, suša itd., koji bi dekretom nekog ministarstva mogli biti proglašeni elementarnom nepogodom čije štetne posledice se pokrivaju privatnim osiguranjem i preko toga, u tu svrhu, osnovanim fondovima.

Predmet osiguranja od elementarnih nepogoda u imovinskom osiguranju odnosi se na sledeću imovinu:

- stanove i pokretne stvari u njima;

- fabrike i pogone, pripadajuće objekte i pokretne stvari u njima;
- zgrade i pokretne stvari u njima u vlasništvu lokalne samouprave;
- poljoprivredne objekte (uključujući useve, mašine ili životinje u zatvorenim objektima);
- platenike ili opremu (isključujući useve u njima);
- motorna vozila;
- opremu motornih vozila ako je obuhvaćena osnovnim pokrićem;
- ograde, potporne zidove ili temelje, ako su osigurani;
- šume, u izvesnim slučajevima ako su pokrivene polisom osiguranja imovine;
- troškove iskopavanja, rušenja, ispumpavanja i čišćenja.

3. USLOVI OSIGURANJA

Društva za osiguranje imaju obavezu da u ugovore o osiguranju unesu klauzulu kojom se proširuje pokriće i na štete usled elementarnih nepogoda. Osiguravajuće pokriće od elementarnih nepogoda ne sme da isključuje iz pokrića imovinu koja je predmet pokrića ili da predviđa druga isključenja od onih koja se predviđena uslovima osiguranja.

Bez obzira na bilo koju suprotnu odredbu ili za slučaj da uslovima osiguranja ili u polisi osiguranja nije uneta odgovarajuća klauzula o pokriću elementarnih nepogoda, smatraće se na osnovu čl. L125-3 Zakonika o osiguranju, da uslovi osiguranja, ugovor o osiguranju ili polisa osiguranja sadrže takvu klauzulu.

4. SANKCIJE ZA KRŠENJE ZAKONA

Imajući u vidu važnost koju je zakonodavac pretpostavio kada je predvideo obavezu društava za osiguranje da pokrivaju rizike od elementarnih nepogoda, ne čudi što je predvideo i precizno regulisao sankcije prema osiguravačima. Tako, ako dva društva za osiguranje odbiju da primene pravila o osiguranju od elementarnih nepogoda, osiguranik ima pravo da o tome obavesti Centralnu tarifnu agenciju koja će narediti jednom od osiguravača, po izboru osiguranika, da osigura posledice elementarnih nepogoda (čl. L125-6, st. 6). I ne samo to. Ako neko društvo za osiguranje i dalje odbija da pruži pokriće u skladu sa uslovima koje određuje Centralna tarifna agencija, smatraće se da više ne obavlja delatnost osiguranja u skladu sa pozitivnim propisima, te će mu zato biti oduzeta dozvola za rad (čl. L125-6, st. 7).

5. OSIGURANE ŠTETE

Zakonik o osiguranju polazi od principa neposredne uzročnosti, te predviđa pokriće predmeta osiguranja samo za direktne materijalne štete, odnosno štete na strukturi ili supstanci same stvari ili građevinskog objekta. Tako, osiguranjem od elementarnih nepogoda neće biti pokrivene štete koje se manifestuju kvarom električnih uređaja ili sadržaja i rashladnih uređaja zbog nestanka električne energije ili plina dejstvom elementarne nepogode.

Posredni troškovi i gubici, gubitak zakupnine, nemogućnost upotrebe, troškovi inspekcije i slično, nisu pokriveni. Sa druge strane, prema čl. L125-4 Zakonika o osiguranju, nadoknađuju se troškovi geotehničkih studija neophodnih pre popravki objekata oštećenih elementarnom nepogodom.

Pokriće izgubljene dobiti zbog elementarne nepogode ne podrazumeva pokrivanje izgubljene dobiti zbog neispunjavanja ugovornih obaveza osiguranikovih sagovarača, nemogućnost korišćenja imovine, odgovornost za zagađenje prirodne sredine itd.

6. DEFINICIJA ELEMENTARNE NEPOGODE I AKTIVIRANJE POKRIĆA

Pod elementarnom nepogodom podrazumeva se svaka neosigurljiva direktna materijalna šteta čiji je uzrok bio dejstvo prirodnog događaja abnormalnog intenziteta i kada redovne mere za zaštitu od oštećenja ne mogu da spreče njen nastanak ili uopšte nisu mogle ni biti preduzete.

Oštećena lica ne mogu automatski potraživati nadoknadu štete prouzrokovane elementarnom nepogodom sve dok se stanje elementarne nepogode ne proglasi međuministarskim dekretom (Ministarstvo privrede i finansija, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Ministarstvo za budžet). Pomenutim dekretom utvrđuju se oblasti i periodi nastanka štetnog događaja, kao i vrste šteta koje se pokrivaju privatnim osiguranjem, a koje obaveznim osiguranjem od elementarnih nepogoda. Na taj način se omogućava kontrola odštetnih zahteva.

Nadoknada štete u skladu sa ugovorenim pokrićem mora se likvidirati u roku od tri meseca od dana slanja procene štete ili pretrpljenog gubitka, bez gubitka prava na primenu povoljnijeg zakona ili od dana objavljivanja odluke kojom se proglašava stanje elementarne nepogode, ako ona bude objavljena kasnije (čl. L125-2, st. 4).

7. ODREĐIVANJE I ISKAZIVANJE PREMIJE ZA RIZIKE OD ELEMENTARNIH NEPOGODA

Osiguravači su ovlašćeni da formiraju rezerve radi isplate odštetnih zahteva usled elementarnih nepogoda naplatom dodatne – dopunske premije.

Premijska stopa koju osiguravači mogu da zahtevaju od ugovarača osiguranja za elementarne nepogode određuje se Vladinim dekretom i trenutno iznosi 12% od ukupne premije za imovinu i izgublenu dobit i 6% od ukupne premije za osiguranje kaska motornih vozila i krađu. Ove stope se primenjuju na bruto premiju koju plaća ugovarač osiguranja, uključujući i proviziju, ali pre uračunavanja poreza.

Ako polisa osiguranja imovine pruža šire pokriće od onog koje je uobičajeno (na primer, obuhvata i odgovornost prema trećim licima), zaračunava se 12% dopunske premije za rizike od elementarnih nepogoda samo na onaj deo premije koji se odnosi na štetu na imovini i izgublenu dobit. U tim slučajevima, podela premije između različitih vrsta osiguranja mora da bude realna. Ako polisa osiguranja kaska motornih vozila pruža kombinovano pokriće (kasko i odgovornost prema trećim licima), onda dopunska premija za rizike od elementarnih nepogoda iznosi 6% od premije za požar i krađu. Osiguravači imaju pravo da povećaju premiju osiguranja domaćinstava i tako povećaju i deo premije namenjen izloženosti rizicima od elementarnih nepogoda (Grislain-Létrémy, 2013, 8).

Deo dopunske premije prikupljene na ovaj način mora se platiti u državni obavezni fond za smanjenje velikih elementarnih nepogoda.

U ugovoru ili polisi osiguranja mora se posebno iskazati pokriće za elementarne nepogode i premijska stopa.

8. REOSIGURANJE ELEMENTARNIH NEPOGODA PREKO CENTRALNE KASE REOSIGURANJA

Državno društvo za reosiguranje *Caisse Centrale de Réassurance* (CCR) upravlja programom reosiguranja koji je dobrovoljan za francuska i strana društva za osiguranje koja posluju u Francuskoj. Ako se osiguravači odluče da reosiguraju svoje obaveze po osnovu rizika od elementarnih nepogoda kod ovog reosiguravača, to mogu učiniti putem kvotnog reosiguranja ili reosiguravača viška gubitka. Poslednji garant ispunjenja obaveza po ugovorima o reosiguranju je francuska država.

Ako se kao osiguravač pojavljuje neki od sindikata Lojda, onda on sam odlučuje da li će se reosigurati kod CCR ili kod nekog drugog reosiguravača. Od trenutka

kada sindikat odluči da se reosigura kod CCR, u obavezi je da cedira celokupnu dopunsku premiju portfelja za rizike od elementarnih nepogoda i nema pravo da izabere koje će pojedinačne rizike reosigurati, a koje će zadržati u samoprdržaju. Lojdov sindikat koji je u ugovornom odnosu sa CCR ne može se koristiti prednostima Lojdovog centralnog sistema kliringa (Lloyd's Market Bulletin, 2004, 2).

Međutim, poslovni rezultati ovog reosiguravača u prvih dvadeset godina, nakon donošenja Zakona iz 1982. godine, nisu bili nimalo ohrabrujući. CCR nije uspeo da akumulira bilo kakvu ozbiljniju rezervu, a 1999. godine bio je na ivici bankrota, pa ga je država morala dokapitalizovati u iznosu od milijardu francuskih franaka. Sve to se dešavalo uprkos činjenici da je neto tehnički rezultat (odnos štete/premije) za ceo period iznosio samo oko 55%, a da su praktično fiktivni administrativni troškovi doprineli katastrofalnom rezultatu (Jametti, von Ungern-Sternberg, 2004, 1–2).

Problem neuspešnosti ovog reosiguravača u reosiguranju prirodnih rizika, kako je istaknuto u francuskoj teoriji (Grislain-Létrémy, 2013, 8–9), leži u tome što šteta određene visine i premija reosiguranja koju plaća osiguravač veoma malo odražavaju rizik ugovarača osiguranja, pa osiguravači usled svesti o postojanju reosiguranja nisu motivisani da prikupe detaljne informacije o preuzetim obavezama (*ex ante* moralni hazard), ni da precizno procenjuju štete usled elementarnih nepogoda (*ex post* moralni hazard).

9. ZAKLJUČAK

Francuska je tokom više decenija negativnih iskustava sa štetama zbog elementarnih nepogoda i nesprenosti osiguravača da pruže pokriće za te rizike uvela obavezu osiguravača da u polisama osiguranja imovine, polisama osiguranja kaska motornih vozila i polisama osiguranja poljoprivrede pruže pokriće od elementarnih nepogoda, ali i poverila državnom društvu za reosiguranje ulogu da u poslednjem stepenu pokriva takve obaveze društava za osiguranje na dobrovoljnoj osnovi, što je u skladu sa principom zabrane ograničavanja konkurencije.

Tako koncipiranim sistemom postignuta je adekvatna, iako ne i potpuna i finansijski održiva, zaštita imovine francuskih državljana, ali i kontrola određivanja premije i distribucije finansijske zaštite. U prilog boljoj iskorišćenosti finansijskih fondova govori i princip pokrivanja šteta koje su direktno prouzrokovane elementarnom nepogodom, kao i sankcije za nepridržavanje propisa o pokrivanju elementarnih nepogoda. Pored

toga, striktno i disciplinovano sprovođenje propisanih obaveza jeste garant stabilnosti celog sistema.

Budući da propisima Republike Srbije o ugovornom pravu osiguranja nije uređeno osiguranje od elementarnih nepogoda, postavlja se pitanje da li je to moguće učiniti. Naravno da je moguće doneti odgovarajuće propise, ali se postavlja pitanje kako ih sprovesti, tj.

primeniti ako nema raspoloživih sredstava i kontrole (anti)selekcije rizika. Ovde ponovo dolazi do izražaja činjenica da se materijalna osnova društva mora usmeravati na razne vidove prevencije, pa i na sprečavanje posledica elementarnih nepogoda, a ne na mnogo skuplje reagovanje *post festum*.

Slobodan JOVANOVIĆ, PhD

Associate Professor at the Business Academy, School of law, Novi Sad

Natural catastrophes insurance in French Law

UDC: 551.515.9:368(44)

Scientific work – brief statement

SUMMARY

Through a number of decades of bad experience with losses from natural disasters and reluctance of the insurers to provide cover for those risks, France has introduced insurers' duty to cover natural catastrophes in property, motor hull and agriculture insurances, and assigned the state reinsurance company to cover liabilities of the insurance companies in the last instance, on voluntary basis for insurance companies, which is in line with the principle of free competition.

Paper deals with the legal aspects of the French system of natural disasters insurance structured through four security levels. Thorough attention has been directed on the system of indemnifying losses due to natural disasters from the Code des Assurances, particularly about the perils and property insured, insurance terms, sanctions for breaching the law, insured losses, definition of the natural disaster and cover trigger, about fixing and displaying premium for natural risks and about catastrophe reinsurance through the Caisse Centrale de Réassurance. Author used legalistic and logical methods. Author concludes

that such designed system of the financial protection against the natural disasters has brought adequate, though not complete and financially sound, protection of the French citizen property and control over fixing premiums and distribution of the financial security.

Key words: natural disasters, risks, claims, premiums, insurance, reinsurance

LITERATURA (REFERENCES)

Code des Assurances 1930/2008 (francuski Zakonik o osiguranju).

Grislain-Letrémy, C. (2013). *Natural Disasters: Exposure and Underinsurance*, dostupno na: https://acpr.banque-france.fr/fileadmin/user_upload/acp/Chaire-ACP/2013-10-29-Underinsurance-CGrislainLetremy.pdf, 17. 7. 2014, 1–54.

Jametti, M. i von Ungern-Sternberg, T. (2004). Disaster insurance or a disastrous insurance – Natural disaster insurance in France, *CESIFO Working Paper* No. 1303, 1–39.

Lloyd's Market Bulletin. (2004). April 19.

Magnan, S. (1995). Catastrophe insurance system in France, *The Geneva Papers on Risk and Insurance*, 20 (77), 474–480.